

Tanterv a
SZOCIO – EMOCIONÁLIS
KÉPESSÉGFEJLESZTÉS
(TÁRSADALMI – ÉRZELMI NEVELÉS)

tantárgy oktatásához
Speciális oktatás
V-X. osztály

A súlyos, halmozottan sérült értelmileg akadályozott felső
tagozatos tanulók számára

2019

BEVEZETÉS

„A szocio-emocionális képességfejlesztés (társadalmi-érzelmi nevelés) magába foglalja mindazon tanulási tevékenységeket, melyek egyéni szociális és érzelmi magatartási tapasztalatok megszerzéséhez vezetnek, érzelmi és szociális kompetenciák kialakítása révén. Mindez az érzelmi képességfejlesztést célozza (az érzelmek megértését, kifejezését és kontrollját), de ugyanakkor a szociális képességek fejlesztését is, mint az interperszonális kapcsolatok kialakítását, fenntartását és az egyén különböző csoportokba (társadalmi, szakmai, közösségi stb.) való integrációját.” (Ștefan Boncu, Ion Dafinoiu, 2014, p.14)

A szocio-emocionális képességfejlesztés (társadalmi-érzelmi nevelés) tantárgy az „Ember és társadalom” műveltségi terület részét képezi a Tantervi keretrendezésben heti 1 órában, 11 tanéven keresztül.

Ezen tantárgy a speciális oktatás oktató-nevelői folyamatát egy új szemléletben tünteti fel, egy dinamikus és komplex nézetet, amely az egyén és iskolai csoport átalakulását célozza kapcsolati és interrelációs szinten. Célja a sajátos nevelési igényű tanulók minél hatékonyabb iskolai és társadalmi integrálódása.

A tantárgy létrejöttének fontosságát a következő országos és nemzetközi tudományos kutatások igazolják:

- a Romániában lezajlott szocio-emocionális képességfejlesztő programok („Igen. Képes vagy rá!” nevelési program; A hátrányos helyzetű gyermekek és serdülők életvezetési készségeinek fejlesztése - nevelési program; Fast Track Program – multifókusz – prevenció program értelmileg akadályozott gyerekeknek a szociális és érzelmi készségek fejlesztésére).

- nemzetközi szintű szocio-emocionális képességfejlesztő programok (PATH Model – Promoting Alternative Thinking Strategies – Alternatív gondolkodási stratégiák támogatása; Improving Social Awareness, Social Problem Solving Project (ISA/SPSP) – Társadalmi tudatosság fejlesztő program – Szociális problémák megoldása program; Yale-New Haven Social Competence Promotion Program – Társadalmi kompetenciák előmozdítása program Yale-New Haven; Oakland’s Child Development Project – Oakland Gyerekfejlesztési program; Peaceful Kids Conflict Resolution Program – Konfliktuskezelés gyerekeknél program).

A tanterv előtérbe helyezi a speciális oktatás egyik fontos alapelvét: „a fogyatékkal élő gyermek globális és egyénre szabott megközelítése – az összes meglévő és potenciális kognitív-, nyelvi-, pszichomotoros-, érzelmi-kapcsolati- és társadalmi-alkalmazkodási képesség beazonosítása, meghatározása és fejlesztése”, de ugyanakkor előtérbe helyezi a szocio-emocionális

oktatás alapelvét is: „*a szocio-emocionális oktatás függetlenítése az egyéni személyiségstruktúrák szerint, az életkor, az oktatási- és a szocioprofesszionális terület sajátosságai szerint*”.

A tantárgy fő célja, hogy a személyiséget az egyéniség és az általánosság elve alapján alakítsa, segítse az egyszerű élethelyzetek megértését, egy minimális személyes és társadalmi autonómia kialakulását, egy alap érzelmi érettség elérését, valamint a kapcsolattartást a súlyos, halmozottan sérült vagy azzal összefüggő értelmi akadályozottsággal küzdő gyermeknél.

A *szocio-emocionális képességfejlesztés (társadalmi-érzelmi nevelés)* tantárgy és tanterv szemlélete követi az új kompetencia-alapú tantervi modellt, amely az újszerű tanítási és tanulási módszerek, a differenciált tanulásszervezési eljárások alkalmazását is feltételezi. Így a sajátos tanulási helyzetekhez igazodó készségfejlesztés hatékonyan hozzájárulhat ahhoz, hogy a tevékenységekbe ágyazott ismeretek felfedezése, megértése, tudatosítása és beépülése elősegítse a különböző érzelmi és szociális képességrendszer kialakulását és működését.

A tanterv szerkezete:

- Bevezetés
- Alapkompetenciák
- Sajátos kompetenciák és tanulási tevékenységek
- Tanulási tartalmak
- Módszertani útmutató
- Bibliográfia

„**A kompetenciák** az ismeretek, készségek, képességek és attitűdök strukturált egysége, amelyek tanulás útján fejlődnek és lehetővé teszik sajátos vagy általános területen felmerülő problémák észlelését és megoldását különböző helyzetekben.”

A *szocio-emocionális képességfejlesztés (társadalmi-érzelmi nevelés)* tantárgy **alapkompetenciái** a tanuló önismeretét, a társadalmi tudatosságát, szociális önállóságát, valamint az önálló, felelősségteljes döntéshozatal támogatja.

A **sajátos kompetenciák** melyek egy tanév leforgása alatt alakulnak ki az alapkompetenciákból vannak származtatva és ezek elsajátításának szintjei/fokozatai. A sajátos kompetenciák leírását **tanulási tevékenységek** példái kísérik, amelyek segítik a didaktikai tevékenység megszervezését, a kompetenciák kialakítása érdekében.

A **tanulási tartalmak** magukba foglalják a következő fejlesztendő területeket:

- önismeret;
- szociális tudatosság;
- szociális önállóság és érzelmi önkontroll;
- felelősségteljes viselkedés és döntéshozatal.

A *módszertani útmutató* által a tanterv didaktikai eszközöket ajánl. Útbaigazítást ad a tanulók konkrét tapasztalatai értékesítésére, a pedagógusnak szabadságot adva a tanulási tevékenységek szervezésében, szabadságot nyújtva az osztályban lévő megfelelő helyzet, értelmi képességek függvényében lehetőséget ad helyettesíteni vagy kiegészíteni konkrét gyakorlati példákkal.

Módszertani útmutató alapján ezen tanterv olyan oktatási stratégiák kiválasztását javasolja, amelyek a tanulók élettapasztalatának értékesítésére alapoz, amely szabad kezet ad a tanárnak hogy a legmegfelelőbb tanulási tevékenységek közül válasszon, annak érdekében, hogy illeszkedjen a tanulók aktuális fejlődési szintjéhez

A *szocio-emocionális képességfejlesztés (társadalmi-érzelmi nevelés)* tantárgy és tanterv végső célja, a súlyos, halmozottan sérült értelmileg akadályozott tanulók optimális integrációja, a társadalmi-érzelmi képességfejlesztés által, önmagukra és társaik fele irányuló pozitív attitűdök kialakítása által, valamint a helyes viselkedési normák kialakítása, interiorizálódása által.

A jelenlegi tanterv által javasolt szocio-emocionális képességfejlesztés megfelel a következő nemzetközi ajánlások dokumentumainak:

- *Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (2006/962 / EK);*
- *Nemzetközi Oktatási Bizottságnak a 21. századi jelentése az ENSZ-nek;*
- *Az ENSZ (Egyesült Nemzetek Szövetsége) által 1989. November 20-án elfogadott Gyermek Jogi Egyezmény.*

Jelen tanterv a speciális oktatásban dolgozó pedagógusoknak, szakembereknek készült. Szükségessé teszi, hogy ezen területen a tevékenységek megtervezése e tanterv tanulmányozása alapján történjen, valamint az oktatói-nevelői tevékenységek is kövessék e tanterv előírásait.

ALAPKOMPETENCIÁK

- 1. Az önimeret és az önmagával szembeni pozitív hozzáállás képességének fejlesztése**
- 2. A közvetlen környezethez való alkalmazkodás alakítása, formálása**
- 3. Az érzelmi szabályozó/önszabályozó képességek-, valamint a társadalmi interakció képességének kialakítása**
- 4. Felelősségteljes döntéshozatal és magatartásformák kialakítása önmagával és társaival szemben**

V. OSZTÁLY

Sajátos kompetenciák és tanulási tevékenységek

1. Az önimeret és az önmagával szembeni pozitív hozzáállás képességének fejlesztése

V. Osztály
1.1. Az egyéni /személyes értékek azonosítása az énkép kialakulása érdekében - a személyes tulajdonságok azonosítására irányuló gyakorlatok <i>"Milyen vagyok én?"</i> - gyakorlatok az önértékelés és a mások véleménye közötti különbségek azonosítására - feladatlapok, mint például a <i>"Saját tulajdonságaim"</i> - játékos gyakorlatok a személyes értékek kiemelésére <i>"Személyes térkép"</i> - játékos gyakorlatok - a személyes és a mások tulajdonságainak meghatározásához (<i>"Gyere ismerkedjünk meg"</i>, <i>"Ez vagyok én!"</i>)
1.2. A tiszteletre, mint erkölcsi tulajdonságra alapozó viselkedések kialakítása - a tisztelet és a tiszteletlenség beazonosítása képek alapján - valós és képzeletbeli helyzetek irányított megfigyelési gyakorlata - beszélgetések valós/képzeletbeli helyzetekről - tanulságos szövegek, történetek olvasása, meghallgatása - <i>"Így igen/ Így nem"</i> gyakorlatok képeken és munkalapokon - szerepjátékok a tiszteleten alapuló magatartások ösztönzésére, valamint a saját hibáikért való felelősségvállalás gyakorlására - Példa: Tematikus játék <i>"Így igen / Így nem"</i>
1.3. Komplex érzelmi állapotok azonosítása (büszkeség, szégyen, csalódás, izgalom, irigység, csodálat, sajnálat, bűntudat) - gyakorlatok a saját és mások érzelmeinek azonosítására a viselkedések, beszéd, testtartás, mimika és pantomim alapján - mesehallgatás, a szereplők érzelmi állapotainak azonosítása - különféle érzelmi állapotok grafikus ábrázolása - gyakorlatok: az érzelmi állapotok képi és verbális társítására - gyakorlatok a saját érzelmek azonosítására és kifejezésére, mint például: <i>"Halásshunk"</i>

érzelmeiket"

1.4. Az érzelmek okainak és következményeinek verbális kifejezése

- az érzelmek okainak és következményeinek azonosítása szemléltető eszközök által
- az érzelmek okainak és következményeinek kifejezése interaktív módszerekkel (például: "Csillageső")
- szerepjátékok az érzelmek következményeinek témakörben
- párbeszéd az érzelmek következményeinek témakörben

2. A közvetlen környezethez való alkalmazkodás alakítása, formálása

V. Osztály

2.1. Egy csoporthoz való tartozás kritériumainak megfogalmazása

- csoportosítási gyakorlatok egy adott kritérium alapján: embereket ábrázoló zsetonok, képek, fotók segítségével
- egy csoport tagjainak a közös elemeinek azonosítására irányuló gyakorlatok
- a csoport és tömeg fogalmának megkülönböztetésére irányuló gyakorlatok
- empirikus differenciálási tevékenységek emberek és embercsoportok között (az emberek a buszmegállóban együtt vannak, de nem ismerik egymást vagy a labdarúgó-csapat)
- azon csoportok azonosítására szolgáló gyakorlatok, amelyhez egy személy tartozhat
- gyakorlatok a meglévő kapcsolattípusok azonosítására (pozitív/negatív)

2.2. Pozitív kapcsolat a csoport/csoportok többi tagjával

- saját csoportok felismerésére irányuló gyakorlatok
- gyakorlatok a csoporton belüli lehetséges szerepek azonosítása
- gyakorlatok a csoporton belüli kapcsolatok felismerésére a csoportra jellemző tevékenységek által
- szerepjátékok a segítségadás begyakorlására a csoporton belül
- kollázsok készítése "*A mi osztályunk*", "*Barátok*", "*Család*" témakörben
- fotók/rajzok /üzenetek készítése a helyes viselkedések promoválása érdekében

2.3. A csoporthoz való tartozás- jogok és kötelességek azonosítása

- az osztály szabályzatának ismertetése a tanulók jogainak és kötelezettségeiknek

meghatározásával

- csoportos feladatok megoldása szerepek és kötelezettségek meghatározásával (közös rajzolás, építés fakockákból, kiállítás készítése)
- a családtagok feladatainak, kötelezettségeinek megvitatása szövegek/közzmondások/képek által
- párbeszéd konkrét segédanyagok alapján a baráti kapcsolatok jogait és kötelességeit illetően

2.4. Az alapvető jogok és köteleességek gyakorlása

- gyakorlatok a gyermekek jogainak tiszteletben tartása/megsértése felismerésére képek alapján
- a gyermekek jogainak tiszteletben tartását szolgáló helyzetek szimulálására irányuló tevékenységek
- párbeszéd a gyermekek jogairól

2.5. Mások érzelmeinek azonosítása

- gyakorlatok a mások érzelmeinek azonosítására képek alapján (képek, filmek, mesék)
- játékos gyakorlatok az empátikus viselkedések azonosítására
- a verbális és nonverbális kommunikációs gyakorlatok a pozitív kapcsolatok kialakításában

3. Az érzelmi szabályozó/önszabályozó képességek-, valamint a társadalmi interakció képességének kialakítása

V. Osztály

3.1. Egyszerű közösség szervezési fogalmakkal való ismerkedés

- gyakorlatok a különböző típusú helyi közösségek beazonosítására (falu, város)
- tevékenységek a helyi közösséghez való tartozás felismerésére
- a lakhely elnevezését célzó gyakorlatok
- az iskolát meghatározó helység nevének a begyakorlása
- a települést és lakhelyét bemutató tevékenységek (falu/város, tömbház/családi ház)
- a helyi események bemutatása (városnapok, sajátos vallásos/társadalmi szokások- vásárok, felvonulások)
- a helyi közösségi intézmények makettjeinek megvalósítása (iskola, kórház, rendőrség, templom)
- a lakhely kollázsok általi kivitelezése képpel/fényképekkel
- képpolvasási gyakorlatok a csoporton belüli szerepek/felelősségek meghatározására

3.2. A gyerek személyazonosságával kapcsolatos releváns adatok használata a helyi hatóságok irányába

- a személyes adatok begyakorlása: név, lakhely
- egy elérhetőség pontos felidézésének a begyakorlása (telefonszám)
- személyes adatokat tartalmazó kártyák megvalósítása
- gyakorlatok az idegen személyekre vonatkozó attitűdök és viselkedésmódok kialakítására
- képek alapján történő azonosítási tevékenység: rendőr, tűzoltó, orvos (egyenruha, egyenruha színe, intervenciós gépjármű)
- a személyes információk szolgáltatásával kapcsolatos gyakorlatok

3.3. A megfelelő viselkedésmódok begyakorlása vészhelyzetek esetében

- a vészhelyzetek meghatározását segítő tevékenységek
- vészhelyzetet szimuláló gyakorlatok (tűz, árvíz, földrengés stb.)
- társítási gyakorlatok vészhelyzet-beavatkozási hatóság megismerésére
- személyes adatokat tartalmazó kártyák megvalósítása: tanuló neve, sürgősségi hívószámok
- szerepjátékok a hatóságokkal való kapcsolatteremtések kialakítására

3.4. A szomorú érzelmi állapotok kezelését elősegítő módszerek

- a szomorúság érzelmi állapotát kiváltó tényezők beazonosítása szemléltetőeszközök által
- a kellemes és pozitív érzelmi állapotokat kiváltó tevékenységekre való figyelem összpontosítása
- szemléltetőeszközök megtekintése azon módszerek azonosítására, amelyek segítségével a szomorúság kezelhető

4. Felelősségteljes döntéshozatal és magatartásformák kialakítása önmagával és társaival szemben

V. Osztály
4.1. A döntéshozatal gyakorlása a különböző élethelyzetekben • Napi program - napi tevékenységek kiválasztása - a preferenciális tevékenységek kiválasztására vonatkozó gyakorlatok - játékok az egyszerű döntések megindoklása érdekében - a meghozott döntések indoklása - megfelelő döntéshozatal különböző helyzetekben- játékok - A játék típusa: <i>"Választásom ...", "Mit választasz?"</i> • Ruházati cikkek - a különböző ruházati cikkek elnevezésének a gyakorlása - asszociációs gyakorlatok: ruházati cikk-évszak - a megfelelő ruházat kiválasztása a különböző alkalmakra (játék, iskola, bevásárlás, születésnapok) - a meghozott döntések indoklása • Kedvenc játékok/játékszerek - játékok/játékszerek azonosítása - a játékválasztással kapcsolatos beszélgetések - szerepjáték <i>"Az én játékpólcom"</i>
4.2. A veszélyes helyzetek elkerüléséhez szükséges magatartások begyakorlása - veszélyes helyzetek felismerése - a vészhelyzetben való kiszolgáltatottság érzésének a felismerése - gyakorlatok a saját veszélyes viselkedésformák felismerésére - krízishelyzetekben való helyes döntéshozatal gyakorlása

TARTALOM

Tanulási területek	V. Osztály
ÖNISMERET	Erősségeim, értékeim és erőforrásaim A személy erkölcsi vonásai: tisztelet és tiszteletlenség Csoportokhoz való tartozás (osztály, barátok, család) A csoportokhoz való tartozás kritériumai Elsődleges és másodlagos érzelmek, -komplex érzelmi állapotok, büszkeség, szégyen, csalódottság, elragadtatás, irigység, csodálat, sajnálat, büntudat Érzelmek és következményeik
TÁRSADALMI TUDATOSSÁG	Csoporton belüli interperszonális kapcsolatok (kortárscsoportok-osztály, barátok; család)-szerepek és sajátos tevékenységek Jogok és kötelezettségek a csoportokban (kortárscsoportok-osztály, barátok; család)-szerepek és sajátos tevékenységek Bántó szavak és tettek- együttműködés, elfogadás, békés magatartás A másokkal szembeni empátia- mások érzelmeinek felismerése
TÁRSADALMI ÖNÁLLÓSÁG ÉS AZ ÉRZELMEK KEZELÉSE	A helyi közösség- közösség-szervezési egyszerű fogalmak. Lakóhelyi közösség Segítség vészhelyzetekben. Vészhelyzetben való helyes magatartásformák Negatív érzelmek - helytelen reakciók Szomorúság- felismerés, okai, elfogadás, kezelése
FELELŐSSÉGTELJES DÖNTÉSEK ÉS VISELKEDÉSEK	Résztvételi jog. Egyszerű választások-Napi program Döntéshozatali gyakorlatok: • Napi öltözet • Kedvenc játékok/játékszerek • Veszélyes helyzetek elkerülése

VI. OSZTÁLY

Speciális kompetenciák és tanulási tevékenységek

1. Az önimeret és az önmagával szembeni pozitív hozzáállás képességének fejlesztése

VI. Osztály
1.1. Az őszinteségen alapuló morális tulajdonságokhoz szükséges társadalmi viselkedések azonosítása és kialakítása - igaz és hamis helyzetek beazonosítása képek segítségével - kötetlen beszélgetések valós helyzetekről - szerepjátékok - az őszinteségről szóló történetek olvasása és megvitatása - <i>"Így igen/Így nem"</i> - gyakorlatok képekkel és munkalapokon - játékos tevékenységek: tettek és következmények - asszociációs gyakorlatok - tevékenységek az őszinteség/hazugság valós és képzeletbeli helyzetekben rejlő példáinak feltárására - társadalmi tartalmak felismerésének gyakorlata képlken, szövegekben - beszélgetések a hazugság következményeiről a tanulók valós családi élethelyzeteikben - valós helyzetek irányított megfigyelési gyakorlata - a pozitív magatartás előmozdítása párhuzamosan a saját hibáira vonatkozó felelősség gyakorlására - Példa: <i>"Így igen/Így nem"</i> - az őszinteségen/hazugságon alapuló viselkedések elfogadása/elutasítása
1.2. A kellemes és kellemetlen állapotok felismerése - gyakorlatok a kellemes/ kellemetlen állapotokat kiváltó érzelmek azonosítására - gyakorlatok a kellemes/ kellemetlen érzelmek fogalmának a megkülönböztetésére - mesehallgatás (például: <i>"A barnamedve története, Vladimir Colin"</i>), a szereplők által érzett érzelmek azonosítása és megnevezése - képek alapján felismerhető lelki állapotok azonosítása (<i>"Hogy érzem magam ma?"</i>)
1.3. A komplex érzelmek megnevezése - gyakorlatok a komplex érzelmi állapotok azonosítására - gyakorlatok komplex érzelmek jelölésére/megnevezésére

- komplex érzelmek, differenciáló/asszociáló tevékenységek
- az *"Érzelmek kockája"* típusú játékok, az érzelmek azonosítása és azokkal összefüggő helyzetek eljátszása
- pantomim játék

1.4. A gyermek identitásához kapcsolódó elemek azonosítása – származási hely, lakhely

- gyakorlatok a helyi közösségtípusok felelevenítésére
- tevékenységek: a gyermek otthonról az iskolába megtett útszakaszának a leírása (közlekedési eszközök otthon- iskola között, a kísérő személy, a megtett útszakasz vázlata és rajza, a távol - közel időtartamának megítélése, az utazás időtartamának a megítélése: hosszú, rövid)
- a lakcím pontos elsajátítása
- a szabványos okiratokban a cím kitöltése
- a saját lakhely környezetének beazonosítása a közeli támpontok megnevezésével (épületek, szobrok, üzletek, kereszteződések)
- kollázsok az otthon, iskola és város képeivel/fényképeivel
- kulturális és idegenforgalmi célpontok felismerése a saját településével kapcsolatosan

1.5. Kontextuális helyzetek társítása sajátos érzelmi reakciókhoz

- gyakorlatok szemléltetőeszközökkel az érzelmek okainak a felismerésére
- játékos gyakorlatok egyes viselkedések és az azt előidéző érzelmi állapotok társításával, mint például: *"Így viselkedek, mert azt érzem ..."*
- szerepjátékok - szerepek eljátszása a különböző helyzetekben megnyilvánuló érzelmi állapotok tükrözésére

2. A közvetlen környezethez való alkalmazkodás alakítása, formálása

VI. Osztály
2.1. Fontos események azonosítása és azok szerepének meghatározása a helyi közösségben - a helyi közösség hagyományos eseményein való részvétel - szabad beszélgetések a közösségi élet eseményeinek szerepéről - egy év leforgása alatti nevezetes események időrendi elhelyezése a közösségi életben - filmek megtekintése a helyi jellegzetességekről és helyi hagyományokról - kollázsok készítése képekkel, fotókkal saját lakóhelyével kapcsolatosan - önkéntes tevékenységek: kisebb iskolatársak megsegítése, közvetlen környezet ápolása, iskolai udvar zöldterületének gondozása
2.2. Empátia kifejezése a mások érzelmi állapotaira a különböző helyzetekben - gyakorlatok és játékok, amelyek jelzik a beszélgető által közvetített érzelmi üzenet megértését - szemléltetőeszközök megtekintése empátikus viselkedésmintákkal - az empátikus magatartás modellezése - a mások érzelmi állapotának megválaszolására irányuló alternatív módszerek gyakorlása

3. Az érzelmi szabályozó/önszabályozó képességek-, valamint a társadalmi interakció képességének kialakítása

VI. Osztály
3.1. A gyermek alapvető jogainak azonosítása - képek alapján felismerni azokat a helyzeteket, amelyekben tiszteljük vagy megsértjük a gyermekek jogait - a gyermekek jogainak tiszteletben tartását szolgáló szimulációs tevékenységek - párbeszéd a gyermekek jogairól
3.2. A düh kezelését elősegítő módszerek elsajátítása - az önkontroll módozatainak megfigyelése és megértése szemléltetőeszközök által - gyakorlatok az intenzív érzelmi helyzetekben az önkontroll módjainak azonosítására - érzelmi önkontroll gyakorlatok (impulzusszabályozás) - szerepjátékok pl. <i>"Dühös vagyok, de tartózkodok"</i>

- játékos gyakorlatok: „Töltsd ki a hiányzó részeket!”

4. Felelősségteljes döntéshozatal és magatartásformák kialakítása önmagával és társaival szemben

VI. Osztály
4.1. A hazugság és az igazság közötti választás képességének a fejlesztése - szemléltetőeszközök alapján begyakorolni az igaz/hamis fogalmát - játékok, amelyek segítségével meghatározható egy mondat <i>"Igaz vagy hamis"</i> értéke - az igazság/hazugság következményeinek azonosítása - játékos gyakorlatok <i>"Igazság vagy hazugság"</i>
4.2. A megfelelő döntéshozatal képességének fejlesztése - beszélgetés kedvenc háziállatokról - gyakorlatok a kedvenc háziállatokkal szembeni preferenciákról - beszélgetések a háziállatok gondozásával kapcsolatos felelősségről
4.3. A felelősségvállalás képességének kialakítása - gyakorlatok a felelősségérzet meghatározására különböző segédanyagokkal - feladatok a felelősségérzet kialakításához azáltal, hogy szerepeket és feladatokat vállalnak az iskolában és a családban - osztályszintű gyakorlatok a felelősségvállalásra - szerepjáték <i>"Felelősséget vállalom"</i>
4.4. A gyermek döntéshozatali jogának meghatározása - azon tevékenységek azonosítása, amelyben a tanulók is kifejezhetik véleményüket (tanórán kívüli tevékenységek, osztálydiszítés, stb.) - beszélgetések a padtárs és az osztályban elfoglalt ülőhely kiválasztását illetően - gyakorlatok a tanórán kívüli tevékenységek megtervezéséhez

TARTALOM

Tanulási területek	VI. Osztály
ÖNISMERET	Énkép kialakítása. Önmagával szembeni pozitív attitűdök A személy erkölcsi vonásai „<i>Őszinteség, hazugság</i>” Komplex érzelmek- (büszkeség, szégyen csalódottság, irigység, csodálat, sajnálat, büntudat)- sajátosságok. Kellemes/kellemetlen érzelmi állapot. A csoporthoz való tartozás- egyszerű kritériumok. Helyi hovatartozás
TÁRSADALMI TUDATOSSÁG	A helyi közösség kiemelkedő eseményei. A közösségi események szerepei Empatikus válaszreakciók (a beszélőtárs érzelmeinek megértése) Érzelmek- viselkedések. Sajátos helyzetek és az általuk kiváltott érzelmi reakciók
TÁRSADALMI ÖNÁLLÓSÁG ÉS AZ ÉRZELMEK KEZELÉSE	A gyerek identitását meghatározó elemek- település és lakcím Gyermekek jogai Stresszkeltő helyzetek- szorongás (szégyen, félelem) Düh és csalódottság-felismerés, kiváltó okok, elfogadás, kezelése
FELELŐSSÉGTELJES DÖNTÉSEK ÉS VISELKEDÉSEK	Hazugság-igazmondás, következmények Résztvételi jog. A résztvételi jog begyakorlása. Felelősségvállalás az iskolai csoportban

VII. OSZTÁLY

Speciális kompetenciák és tanulási tevékenységek

1. Az önismeret és az önmagával szembeni pozitív attitűd képességének a fejlesztése

VII. Osztály
1.1. A énkép alapfogalmainak megismerése - "<i>Ki vagyok én?</i>", "<i>Hogy látnak mások?</i>", önismereti gyakorlatok - gyakorlatok a pozitív és a negatív énkép elkülönítésére különféle szemléltetőeszközökkel - megismerési, beazonosítási gyakorlatok, a pozitív énképekkel rendelkező személyek felismerésére - olyan tevékenységek végrehajtása, amelyek kiemelik a tanulók pozitív tulajdonságait
1.2. A bátorságon alapuló viselkedésmódok azonosítása és kialakítása - az <i>igaz</i> - <i>hamis</i> helyzetek beazonosítása képek alapján - beszélgetések valós élethelyzetekről - szerepjátékok - tanítómesék olvasása - "<i>Igen / Nem</i>" gyakorlatok képek és munkalapok segítségével - helyzetfelismerő játékos tevékenységek a tettek – következmények felismerésére
1.3. A saját és mások érzelmi állapotának felismerése - gyakorlatok az összetett érzelmi állapotok felismerésére és megnevezésére - gyakorlatok egy adott helyzet különböző személyekben kiváltott érzelmi állapotainak a megkülönböztetésére - szerepjátékok egy adott helyzet különböző személyekben kiváltott különböző érzelmi válaszok azonosítására
1.4. Az érzelmi állapotok által meghatározott kapcsolati jellemzők beazonosítása - játékos gyakorlatok konkrét helyzetek elemzésére - játékos gyakorlatok azon kapcsolatok azonosítására, amelyeket az emberek közötti helyesen / helytelenül kifejezett érzelmi állapotok idéznek elő - szerepjátékok, képzeletbeli párbeszéd a saját érzelmi állapotok kifejezésére

- szerepjátékok, megfelelő viselkedések kialakítására különböző élethelyzetekben
- játékos gyakorlatok a saját vélemény kifejezésére ismert tényekkel és eseményekkel kapcsolatban

2. A közvetlen környezethez való alkalmazkodás alakítása, formálása

VII. Osztály
2.1. Fontos események azonosítása és azok szerepe a közösségi életben - a helyi közösség hagyományos eseményein való részvétel, azok ismertetése - szabad beszélgetések, a helyi közösségek eseményeinek szerepéről - kollázsok, képek készítése, saját lakóhelyéről - zenés tevékenységek - gyerekdalok, népdalok hallgatása - népi hagyományokat bemutató filmek megtekintése - szabad beszélgetések a gyerek családon belüli hagyományörző szokásairól (karácsonyi kántálás, húsvéti szokások)
2.2. Ismerkedjen meg a nemzet mint szervezet egyszerű fogalmával - gyakorlatok az ország nevének és hivatalos nyelvének helyes elsajátítására - gyakorlatok a nemzeti jelképek azonosításához: zászló, nemzeti nap, állami himnusz, címer és állami pecsét - az állami himnusz meghallgatása - az állami himnusz elsajátítása/eléneklése - olyan tevékenységek meghatározása, amelyekben az állami jelképeket használják - gyakorlati események szimulálása a nemzeti szimbólumok használatával - a román állammal és annak jellemzőivel kapcsolatos mondatkiegészítő gyakorlatok - kiállítások/kollázsok reprezentatív képekkel Romániáról (domborzat, műemlékek) - színező gyakorlatok Románia körvonalain
2.3. Az empátikus viselkedés elsajátítása - példák az empátiás magatartásokra segédanyagok használatával - képességfejlesztő gyakorlatok a mások iránti érzelmek helyes kifejezésére

- az érzelmek megfelelő kifejezésének gyakorlása másokkal szemben
- szerepjátékok a különböző empatikus reakciók szemléltetésével

3. Az érzelmi szabályozó/önszabályozó képességek-, valamint a társadalmi interakció képességének kialakítása

VII. Osztály
3.1. Fedezze fel /értse meg az állampolgárság fogalmát - személyazonossági adatok felelevenítését szolgáló gyakorlatok - személyazonossági okmányok megismerése: születési anyakönyvi kivonat, diákigazolvány - születési anyakönyvi kivonat elemeinek azonosítása: formátum, méret, szín - diákigazolvány elemeinek azonosítása: formátum, fénykép - differenciáló gyakorlatok a születési anyakönyvi kivonat és egyéb dokumentumok között - differenciáló gyakorlatok a diákigazolvány és egyéb dokumentumok között - a személyes dokumentumok hasznosságának magyarázata - a születési anyakönyvi kivonat és diákigazolvány használatát szimuláló játékos tevékenységek
3.2. Az alapvető jogok gyakorlása - az alapvető emberi jogok meghatározására irányuló gyakorlatok (egészségvédelem, a szabad mozgáshoz való jog, a román állam által biztosított jogvédelem) - képekben való felismerési gyakorlatok különböző helyzetekben az alapvető jogok tisztelete illetve megsértése - az alapvető jogok tiszteletben tartásának és a kötelezettségek teljesítésének szimulálására irányuló tevékenységek - alapvető emberi kötelezettségek azonosítása (kötelezettségek vészhelyzet esetén, az állam törvényeinek tiszteletben tartása, mások jogainak tiszteletben tartása stb.) - képekben való felismerési gyakorlatok az ember alapvető kötelezettségeire vonatkozóan - beszélgetések, párbeszéd az emberi jogokról
3.3. A konfliktusok megoldásának módjai - tevékenységek a konfliktusos helyzetek azonosítására - beszélgetések a konfliktusok forrásairól és azok következményeiről segédanyagok által (filmek és történetek megtekintése, meghallgatása) - szerepjáték a konfliktushelyzet lehetséges pozitív megoldásainak azonosítására

- konfliktusmegoldási stratégiák azonosítása
- gyakorlatok – átélt történetek elmesélése, részletes ismertetése a konfliktus helyzetnek és annak megoldása
- játékos gyakorlatok befejezetlen történetek kiegészítésére (*"Fejezd be a történetet"*)

3.4. Agressziókezelési módok elsajátítása

- példa az agresszív viselkedést előidéző helyzetekre
- gyakorlatok, konfliktuskerülő technikák azonosítására
- szerepjáték az egyszerű konfliktus-tárgyalási technikák alkalmazására, mint például: *"Mit tennél helyettem?"*
- játékos gyakorlatok befejezetlen történetek kiegészítésére (*"Te mit tennél?"*)

4. Felelősségteljes döntéshozatal és magatartásformák kialakítása önmagával és társaival szemben

VII. Osztály
4.1. Különböző vélemények azonosítása és kifejezése adott helyzetekben - szabad beszélgetések egy adott helyzetről alkotott különböző nézetek lehetőségéről - tevékenységek a különböző vélemények azonosítására egy adott helyzetben - az adott helyzethez kapcsolódó személyes nézetek kifejezésére irányuló gyakorlatok
4.2. A barátok - baráti társaság kiválasztásának képessége - a barátok kiválasztásának kritériumait meghatározó gyakorlatok - gyakorlatok a baráti környezet pozitív/negatív hatásának azonosítására, beszélgetések szemléltetőeszközök segítségével - szerepjáték <i>"A megfelelő barát"</i>
4.3. Az egészséges ételek és viselkedések kiválasztásának képessége - gyakorlatok a kedvenc ételek kiválasztásához - gyakorlatok az egészséges/egészségtelen élelmiszerek azonosítására - megbeszélések az egészséges/egészségtelen döntések mellett - szerepjáték <i>"Bevásárlóközpontban"</i> - a fő étkezésekhez megfelelő egészséges ételek kiválasztásának gyakorlata - szabad beszélgetések az egészségtudatos magatartásformákról (sporttevékenységek, alvásidő betartása stb.)

TARTALOM

Tartalmi területek	VII. Osztály
ÖNISMERET	Énkép formálódása. Pozitív és negatív énkép A személy erkölcsi vonásai: bátorság - félelem Érzelmek - verbális, nonverbális és paraverbális kommunikáció A kapcsolatok érzelmi vonatkozásai
TÁRSADALMI TUDATOSSÁG	Csoportokhoz való tartozás- a csoporthoz való tartozás kritériumai. Földrajzi hovatartozás: az országom Nemzetszervezeti fogalmak A haza szimbólumai: zászló, nemzeti nap, állami himnusz, címer és pecsét Fontos események a nemzeti közösség életében. Kollektív események szerepe. Empatikus viselkedések. Az empátia megnyilvánulása verbális és nonverbális csatornán
TÁRSADALMI ÖNÁLLÓSÁG ÉS AZ ÉRZELMEK KEZELÉSE	Állampolgár vagyok: személyazonossági okmányok - születési anyakönyvi kivonat és diákigazolvány Emberi jogok: az egészségvédelemhez való jog, a szabad mozgáshoz való jog, a védelemhez való jog, stb A negatív érzelmek - konfliktusok Agresszivitás. Agressziót kiváltó helyzetek Konfliktusok és konfliktus kezelési módok
FELELŐSSÉGTELJES DÖNTÉSEK ÉS VISELKEDÉSEK	Asszertív magatartás. Saját vélemény kifejezése és mások véleményének az elfogadása Baráti társaság/Megválogatom a barátokat Felelősségteljes döntések és viselkedés. Egészséges életmód. Egészséges élelmiszerek. Egyszerű választások: Fő étkezések és falatozások

VIII. OSZTÁLY

Speciális kompetenciák és a tanulási tevékenységek

1. Az önismeret és az önmagával szembeni pozitív hozzáállás képességének a fejlesztése

VIII. Osztály
1.1. Ismerkedés a vallási és etnikai hovatartozás egyszerű fogalmaival - emberi és gyermeki jogok felelevenítésére irányuló gyakorlatok - hazánk legfontosabb etnikai és vallási csoportok megismertetése szemléltetőeszközök alapján - fotók, videók - tevékenységek a tanulók vallási és etnikai hovatartozásának azonosítására - felismerési gyakorlatok a vallások és az etnikumok közötti alapvető különbségek azonosítására fényképek alapján (népi viseleteket, szokásokat és vallási ünnepeket ábrázoló)
1.2. Erősségeink felismerése és az önbizalom növelése - önismereti gyakorlatok ("<i>Ki vagyok én?</i>", "<i>Milyen vagyok én?</i>") - a saját lehetőségeinek azonosítására irányuló gyakorlatok: "<i>Milyen szeretnék lenni?</i>" - a saját viselkedésének a viszonyítása az őt körülvevő valósághoz (személyek, ismert helyzetek) - a saját erkölcsi tulajdonságaik azonosítására irányuló gyakorlatok: a saját erejébe vetett bizalom/bizalmatlanság, bátorság/félelem/gyávaság, jóság/gonosz - őszinteség/hazugság - játékgyakorlatok a saját erősségek megismerésére, korlátok és hibák (gyengeségek) azonosítására, saját személyére való utalással ("<i>Tudom ki vagyok?</i>" "<i>Egyedülálló vagyok ...</i>", "<i>Tudok, akarok, kell</i>")
1.3. A bizalomra épülő viselkedésmódok azonosítása és fejlesztése - gyakorlatok a korábban megtanult erkölcsi vonások felelevenítésére - gyakorlatok a bizalom/bizalmatlanság azonosítására képek segítségével - szabad beszélgetések valós helyzetekről - szerepjátékok - tanulságos szövegek olvasása

- *"Így igen/Így nem"* gyakorlatok képekkel és munkalapokon
- tettek- következmények felismerése játékos gyakorlatok segítségével
- a pozitív erkölcsi-állampolgári magatartások előmozdítására irányuló gyakorlatok párhuzamosan a saját hibáikért való felelősségvállalásának gyakorlásával- Példa: *"Így igen/Így nem"*
- Az egyetértés/ nem egyetértés kifejezésének gyakorlása különböző magatartásokkal szemben: tisztelet/tiszteletlenség, a becsületesség/tisztességtelen, őszinteség/hazugság

1.4. Az önmagára vonatkozó és másokkal szembeni érzelmsokszínűségének felismerése

- a komplex érzelmek felismerése és megnevezése
- felismerési gyakorlatok a különböző egyének által tapasztalt érzelmek sokaságára vonatkozóan szemléltetőeszközök felhasználásával
- saját és mások érzelmeinek felismerése
- az érzelmek monitorizálása (felnőttek által) a nap folyamán felmerülő érzelmek azonosítása hangulatjelek segítségével - *"Az érzelmek naplója"*
- utánozó és pantomim játékok

1.5. Az érzelmek szervezetre gyakorolt pozitív/negatív hatásainak azonosítása

- gyakorlatok az érzelmi intenzitás szintjének meghatározására
- gyakorlatok a pozitív/negatív érzelmekkel kapcsolatos fiziológiai reakciók azonosítására
- a fiziológiai reakciók és érzelmek közötti asszociációs gyakorlatok

2. A közvetlen környezethez való alkalmazkodás alakítása, formálása

VIII. Osztály

2.1. A civilizált kommunikáció szabályainak azonosítása

- gyakorlatok a kommunikációs szabályok meghatározására
- gyakorlati feladatok a megszólításmódok használatára: *„szervusz”, „kérlek”, „köszönöm”*
- az aktív hallgatás gyakorlata: figyelemmel kíséri a beszélgetőpartnert, felfüggeszti a többi tevékenységet, nem szakítja meg, megvárja a sorát
- gyakorlati feladatok – dicséret kifejezése/dicséret fogadása

2.2. A civilizált viselkedés szabályainak azonosítása

- saját szavakkal való kifejezési gyakorlatok a *"civilizált viselkedésről"*

- gyakorlatok a különböző helyzetekben való civilizált viselkedés szabályainak azonosítására a tanulók számára
- játékgyakorlatok: *"Így igen, Így nem"*
- példák a civilizált viselkedés szabályainak betartására
 - szerepjátékok, amelyek a verbális vagy fizikai interakciók pozitív módjait tükrözi

2.3. A mások érzelmeire való adekvált magatartásformák megválasztása

- példákkal és szemléltetőeszközökkel illusztrálva a megfelelő/nem megfelelő magatartásokat, a mások érzelmi állapotaihoz kapcsolódva
- szerepjáték adott témákban
- megfelelő/helytelen viselkedésen alapuló megbeszélések, a mások érzelmi állapotaihoz kapcsolódva a saját tapasztalatok alapján

3. Az érzelmi szabályozó/önszabályozó képességek-, valamint a társadalmi interakció képességének kialakítása

VIII. Osztály

3.1. A személyazonossági iratok megismerése és meghatározása

- felismerési gyakorlatok a személyazonossági iratokkal kapcsolatosan
- a személyazonossági igazolvány azonosítására szolgáló gyakorlatok: méret, súly/keményység, fotó
- megkülönböztető gyakorlatok más iratok és a személyi igazolvány között
- a személyazonossági igazolvány hasznosságának megértéséhez szükséges tevékenységek, a személyazonossági igazolvány igénybevételének körülményei
- a személyes iratok megőrzésének módja

3.2. A pro- és antiszociális viselkedésmódok azonosítása a mindennapi életben

- a proszociális (a társadalom által elfogadott) viselkedéssel kapcsolatos megbeszélések (segítségnyújtás, együttműködés, tolerancia, támogatás)
- gyakorlatok olyan helyzetek azonosítására, amelyekben a tanulók proszociális viselkedést mutattak
- beszélgetések az antiszociális viselkedésekről (konfliktusok, agresszió)
- példaértékű viselkedések megbeszélése mesék, versek, rajzfilmek és a valós élet alapján
- a különböző magatartásformák egyénre és környezetre gyakorolt pozitív és negatív következményeinek a megbeszélése az

- olyan történetek, képek, filmek meghallgatása/megtekintése, amelyek ösztönzik a pozitív kapcsolatot a különböző etnikai, kulturális, társadalmi csoportokban élő gyermekekkel

3.3. A nemkívánatos viselkedés módosítására szolgáló módszerek azonosítása

- beszélgetések a nemkívánatos megnyilvánulások okairól és következményeiről szemléltetőeszközök alapján (filmek megtekintése és történetek meghallgatása)
- szerepjáték a nemkívánatos viselkedés megváltoztatására szolgáló megoldások azonosításához
- a nemkívánatos viselkedés megváltoztatására irányuló stratégiák és tevékenységek
- gyakorlatok a viselkedést kiváltó negatív érzelmi okok azonosítására
- gyakorlatok/módozatok azonosítása az érzelmi kontroll kialakításához

3.4. A frusztráció és undor érzéseinek kezelésére szolgáló módszerek

- gyakorlatok azon helyzetek azonosítására, amelyek frusztrációt és undort idéznek elő
- beszélgetések szemléltetőeszközök alapján a frusztráció és undor érzésének a kinyilvánítási módzatairól (filmek megtekintése és történetek meghallgatása)
- frusztráció és undor érzését kiváltó történetek pozitív végkicsengése
- a tanulók életében tapasztalható frusztrációt kiváltó események feltérképezése
- szerepjátékok adott témával kapcsolatban

4. Felelősségteljes döntéshozatal és magatartásformák kialakítása önmagával és társaival szemben

VIII. Osztály

4.1. A törvényszegés következményeinek azonosítása

- beszélgetések a törvények betartásának fontosságáról
- beszélgetések a törvények megszegésének a következményeiről
- szemléltetőeszközök alapján példák bemutatása a törvény tiszteletére/megszegésére vonatkozóan
- tematikus játékok *"Így igen, Így nem"*
- a pozitív erkölcsi-állampolgári magatartások előmozdítására irányuló gyakorlatok, párhuzamosan a saját hibáikért való felelősségvállalás gyakorlatával
- az egyetértés/egyet nem értés kifejezésének gyakorlása a törvénytisztelő/törvényszegő

viselkedésekkel szemben

- beszélgetések a másokra gyakorolt a saját döntéseink és tetteink következményeiről

4.2. A törvény tisztelete és a saját biztonság közötti kapcsolat felismerése

- beszélgetések a törvény tisztelete/megszegése és a személyes biztonság közötti kapcsolatról
- konkrét élethelyzeteken alapuló beszélgetések, a törvénytisztelő/törvényszegő viselkedésekkel kapcsolatosan
- szerepjáték adott témával

4.3. A csoportszintű döntéshozatalba való bevonódás fejlesztése

- a csoportszintű problémák megoldására vonatkozó helyes döntés felismerése (iskola, család, társadalom)
- gyakorlatok a bevonódás módjai és azok következményeire vonatkozóan
- részvétel a döntéshozatalban és az osztályszabályzat kialakításában
- az együttműködést és kooperációt feltételező feladatmegoldások
- döntéshozatalok végrehajtása csoportban/párban

TARTALOM

Tartalmi területek	VIII. Osztály
ÖNISMERET	Önismeret. Önbizalom A személy erkölcsi vonásai: bizalom és bizalmatlanság. Bizalomra épülő magatartásformák. Komplex érzelmek és hatásuk a szervezetre
TÁRSADALMI TUDATOSSÁG	Az etnikai és vallási hovatartozás Empátia - együttműködés és kooperáció Civilizált kommunikációs szabályok Civilizált viselkedési szabályok
TÁRSADALMI ÖNÁLLÓSÁG ÉS AZ ÉRZELMEK KEZELÉSE	Személyazonosító okmányok: CI - kép, sorozat, szám, érvényesség A negatív érzelmek - nemkívánatos viselkedések Frusztráció és undor
FELELŐSSÉGTELJE S DÖNTÉSEK ÉS VISELKEDÉSEK	A törvények tiszteletben tartásának a fontossága A törvények megszegésének a következményei Törvény és a személyi biztonság Csoportdöntések

IX. OSZTÁLY

Speciális kompetenciák és tanulási tevékenységek

1. Az önismeret és az önmagával szembeni pozitív hozzáállás képességének a fejlesztése

IX. Osztály
1.1. Ismeretszerzés a siker és a kudarc fogalmaival kapcsolatban - példák a siker és a kudarc fogalmaival kapcsolatosan - gyakorlatok a siker/kudarc által generált érzelmek azonosítására segédanyagok segítségével - gyakorlatok a kudarc okainak feltárására segédanyagok segítségével - gyakorlatok a megfelelő viselkedések azonosítása siker és kudarc esetén szemléltetőeszközökkel - szerepjátékok a sikerre és a kudarcra vonatkozóan
1.2 A saját erőforrások tudatosítása - gyakorlatok a készségek és képességek listájának megalkotására - gyakorlatok a saját készségek és képességek azonosítására - játékos tevékenységek - párban - az egyéni projektek önálló megvalósítása egy adott/ vagy tanárral közösen kiválasztott témával kapcsolatosan - a javasolt cél eléréséhez szükséges gyakorlatok - a saját erőforrásokba vetett bizalom fokozására irányuló tevékenységek <i>"Meg tudom tenni, amit akarok"</i> - a saját képességeiknek megfelelő reális célok meghatározása - a célok elérését szolgáló motiváció növelése gyakorlatok és szemléltetőeszközök alapján
1.3. A felelősségen alapuló viselkedésmódok kialakítása - feladatok a felelősségteljes/felelőtlen viselkedési formák azonosítására képek által - tetteket- következményeket azonosító játékos gyakorlatok - szabad beszélgetések konkrét helyzetekről - szerepjátékok adott témában - erkölcsi vonatkozású szövegek olvasása

- "így igen / így nem" gyakorlatok képekkel és munkalapokon
- a saját hibákból származó felelősség felvállalása, gyakorlása

1.4. A komplex érzelmi állapotok kifejezése a saját igények és adott helyzetek összefüggésében

- gyakorlatok a saját szükségletek meghatározására adott helyzetekben
- a saját szükségletekhez - elégedettségükhöz /elégedetlenségükhöz - kapcsolódó érzelmek
- a saját szükségletek kielégítésével/elhanyagolásával következtében kialakuló érzelmek beazonosítása

2. A közvetlen környezethez való alkalmazkodás alakítása, formálása

IX. Osztály

2.1. Empátia kifejezése az egyéni és csoportok közti különbségek kapcsán

- nem és korcsoport szerinti csoportosítási gyakorlatok: fiú, lány, fiatal, gyermek, idős
- az egyén és társak közti érzelmi és viselkedések szintjén megjelenő különbségek beazonosítása
- empátia (gondoskodási, tolerancia) gyakorlatok
- gyakorlatok az elfogadás és az együttműködés ápolásának érdekében

2.2. Az érzelmi állapotok megnyilvánulásainak felismerése különböző kontextusokban

- gyakorlatok az azonos helyzetben lévő emberek által érzett különböző érzelmek azonosítására
- különböző emberek ugyanabban a helyzetben tapasztalt érzelmeinek megkülönböztetési gyakorlata
- különböző emberek ugyanabban a helyzetben tapasztalt érzelmeinek azonosítási gyakorlata segédanyagokkal
- példák olyan helyzetekre, amelyekben ugyanazon személy különböző érzelmeket és reakciókat vált ki a kontextustól függően
- szerepjáték ("Te így érzel, én másképp")

2.3. A munka meghatározása, mint konkrét emberi tevékenység

- beszélgetés a tanulókkal a számukra ismerős mesterségekről

- összefüggések keresése a termék/szolgáltatás és az azokat megvalósító mester/szakmára vonatkozóan
- szerepjátékok
- a munka összetettségéről szóló beszélgetések
- beszélgetések a munka mint tudatos és akaratlagos emberi tevékenység voltáról

2.4. A kommunikáció gyakorlása különböző kontextuális helyzetekben

- a civilizált kommunikáció szabályainak felelevenítésére irányuló gyakorlatok: hiányzó mondatrészek kiegészítése, a köszönési formák begyakorlása a napszak és beszélgetőpartner függvényében, *"így igen/ így nem"*
- kommunikációs szerepjátékok a beszélgetőpartnerhez igazódva
- a rövid üzenetek nonverbális kifejezései
- a kérés begyakorlása
- a félreértéseket szimuláló gyakorlatok

3. Az érzelmi szabályozó/önszabályozó képességek-, valamint a társadalmi interakció képességének kialakítása

IX. Osztály

3.1. A házasság fogalmával, mint a társadalmi stabilitás alapjával kapcsolatos pozitív hozzáállás kialakítása

- a házasság fogalmának megértése, mint szerződéses társadalmi és jogi eljárás
- a sikeres házasság feltételeinek feltérképezése (szeretet, bizalom, megértés, kölcsönös tisztelet stb.)
- beszélgetések a nagyon fiatal korban kialakult család következményeiről
- szerepjátékok adott témakörben

3.2. A személyes érzelmi önkontroll szabályainak kidolgozása

- beszélgetések az érzelmek szabályozásának szükségességével kapcsolatban
- szabad beszélgetések a viselkedésben megnyilvánuló érzelmek szabályozásának lehetőségéről
- szemléltetőeszközökön bemutatott emocionális szabályozási példák
- az érzelmi szabályozást elősegítő feladatok konkrét helyzetekben (érzelmi intenzitás fokozatossága, a negatív érzelmek behelyettesítése pozitív érzelmekkel)

- szerepjátékok az érzelmi önszabályozás példáinak bemutatásával
- játékos gyakorlatok: történet kiegészítése befejezéssel

3.3. A negatív érzések kezelési módozatainak elsajátítása (csalódás, frusztráció, undor)

- gyakorlatok a negatív érzelmet kiváltó helyzetek azonosítására
- szemléltetőeszközök alapján folytatott beszélgetések a negatív érzelmi megnyilvánulásokról (filmek megtekintése és történetek meghallgatása)
- olyan képességek gyakorlása, amelyek a negatív érzéseket kiváltó történeteknek boldog befejezést találnak
- beszélgetések a tanulók életében előforduló negatív érzésekről
- szerepjátékok konkrét témakörben (csalódás, frusztráció, undor)

4. Felelősségteljes döntéshozatal és magatartásformák kialakítása önmagával és társaival szemben

IX. Osztály
4.1. A problémamegoldó stratégiák azonosítása - beszélgetések a problémamegoldó stratégiákról "<i>Állj, gondolkodj, cselekedj</i>" - gyakorlatok, mint például „<i>Állj, gondolkodj, cselekedj</i>” konkrét helyzetek alapján - beszélgetések az „<i>Állj, gondolkodj, cselekedj</i>” stratégia eredményességéről
4.2. A problémamegoldás alternatív lehetőségeinek azonosítása - tevékenységek a különböző problémamegoldási módszerekkel kapcsolatosan - gyakorlatok a megfelelő megoldás kiválasztásához egy adott helyzetben - szerepjáték "<i>A helyes megoldás</i>"
4.3. A problémamegoldásban megjelenő lehetséges akadályok azonosítása - a problémák megoldásában tapasztalt különböző akadályok azonosítására irányuló tevékenységek (a helyzet félreértése, a kommunikáció hiánya, a vélemények különbözősége) - az akadályok leküzdésének módjait meghatározó tevékenységek - szerepjáték adott témakörben
4.4. A pályaválasztást befolyásoló személyes erőforrások feltárása - beszélgetések a foglalkozásokról és azok fontosságáról - a személyes erőforrások azonosítására irányuló gyakorlatok - asszociációs gyakorlatok: a személyes erőforrások alapján a megfelelő szakterület

kiválasztása

- a pályaválasztást befolyásoló tényezők azonosítása

- gyakorlatok: *"Milyen foglalkozás illik hozzám?"*

TARTALOM

Tartalmi területek	IX. Osztály
ÖNISMERET	Önismeret és önmagával szembeni pozitív attitűd- siker és kudarc Személyes célok és erőforrások Egyéni készségek és képességek A személy erkölcsi vonásai: felelősségtudat/felelőtlenség A szükségletek és érzelmek. Érzelmiállapotok kifejezése
TÁRSADALMI TUDATOSSÁG	Érzelmi reakciók -komplex érzelmek Empatikus bevonódás Munka-specifikus emberi tevékenység Helyzetspecifikus kommunikáció a különböző helyzetekben
TÁRSADALMI ÖNÁLLÓSÁG ÉS AZ ÉRZELMEK KEZELÉSE	Családalapítás - házasság A negatív érzelmek - impulzuskontroll Konfliktushelyzetek optimális megoldása-kompromisszum és alku
FELELŐSSÉGTELJES DÖNTÉSEK ÉS VISELKEDÉSEK	Problémamegoldó stratégiák (Állj!, Gondolkodj!, Cselekedj!) Alternatív problémamegoldási stratégiák Akadályok a problémák megoldásában Egyéni erőforrások Pályaválasztás

X. OSZTÁLY

Speciális kompetenciák és tanulási tevékenységek

1. Az önismeret és az önmagával szembeni pozitív hozzáállás képességének a fejlesztése

X. Osztály
1.1. A pozitív magatartás kialakítása önmagával szemben mint egyedi és értékes lény - bemutatkozó játékos tevékenységek - gyakorlatok hiányos mondatok kiegészítésére: <i>"Énvagyok, Én tudok ..., Én tudom ..., Én akarok ..."</i> - összehasonlító gyakorlatok az egyén és különböző mesék/történetek/rajzfilmek szereplőivel
1.2. Az önértékelést biztosító egyszerű elemek azonosítása - önmaga/és vagy környezete hibáinak, korlátainak, értékeinek felismerése játékos gyakorlatokkal - önismeret és társismeret a csoportban játékos gyakorlatokkal <i>"Ez vagyok én "; - Milyen értékei és hibái vannak a társamnak?</i> - gyakorlatok azon tényezők azonosítására, amelyek hozzájárulnak a magas/alacsony önbecsülés kialakulásához - a tanuló pozitív tulajdonságait értékesítő játékos gyakorlatok - gyakorlati tevékenységek az önbizalom növekedésére (<i>"Képes vagyok rá"</i>)
1.3. A különbözőségekkal szembeni komplex érzelmek kifejezése - szabad beszélgetések a komplex érzelmekről: azonosítás, osztályozás, megnevezés - az egyes kategóriák közti hasonlóságok, különbségek feltérképezése érzelmeik vonatkozásában: nem, kor, gazdasági helyzet, egészségi állapota - a sokszínűséggel szembeni megfelelő viselkedésbeli válaszok begyakorlása (nem, életkor, gazdasági helyzet, egészségi állapot) - szerepjátékok adott témákban
1.4. Kapcsolat felismerése egy konkrét helyzet - gondolkodásmód - érzelem - érzelmi reakció és érzelmek következményei között - érzelmeket előidéző helyzetek és gondolatok begyakorlása példák segítségével - érzelmek által előidézett viselkedésbeli megnyilvánulások begyakorlása példák segítségével - gyakorlatok didaktikai anyagokkal helyzetek, gondolatok, érzelmek és következmények

közötti kapcsolatok felismerésére - szerepjátékok adott témakörökben
1.5. A pontosságon alapuló viselkedésmódok azonosítása és fejlesztése - gyakorlatok a pontosság vagy a pontatlanság felismerésére - szabad beszélgetések a valós/képzeltbeli helyzetekről - "Igen / Nem" gyakorlatok képeken és munkalapokon - szerepjátékok a pontosság hiányának következményeire - szerepjátékok: <i>"Mit tegyünk, amikor késünk?"</i>

2. A közvetlen környezethez való alkalmazkodás alakítása, formálása

X. Osztály
2.1. A társadalmi életbe való beilleszkedési módok azonosítása - a társadalmi életbe való részvétel lehetőségeinek bemutatása gyakorlatok által (önkéntesség, segítségnyújtás) - segédanyagokon alapuló beszélgetések - társadalmi szerepvállalási gyakorlatok (környezetvédelmi tevékenységek, partnerségi tevékenységek kisebb iskolatársakkal) - modellek bemutatása
2.2. A negatív érzelmi válaszok által előidézett változatos reakciók beazonosítása viselkedési mintákban - beszélgetések segédanyagok alapján a nemkívánatos megnyilvánulások okairól és következményeiről (filmek megtekintése és történetek meghallgatása) - beszélgetések a megfelelő magatartásokról, amelyet a különböző negatív érzelmi reakciók esetében alkalmazhatunk - szerepjátékok a nemkívánatos viselkedés megváltoztatását szolgáló megoldások azonosításához - gyakorlatok a nemkívánatos viselkedés megváltoztatására irányuló stratégiák azonosítására - a pozitív érzelmi állapotok, a barátság, a tolerancia, a harmónia megnyilvánulásának feltérképezésére irányuló gyakorlatok - a különböző csoportokhoz való tartozást megkívánó alkalmazkodó viselkedések gyakorlása - gyakorlatok az érzelmi önkontroll kialakításához
2.3. Tudatos és aktív részvétel mások érzelmi reakcióiban

- gyakorlatok a mások által közvetített érzelmi üzenetek megfelelő azonosítására - gyakorlatok az érzelmi bevonódásra, mint válaszreakció a környezet érzelmi megnyilvánulásaira - gyakorlatok arra, hogy olyan toleráns attitűdöket mutassanak be, melyek válaszként fejeződnek ki másokkal szembe, még akkor is, ha saját érzéseikkel ellentétesek - a más emberek fele irányuló érzelmek megfelelő kifejezésének gyakorlása - szerepjátékok adott témákban
2.4. Ismerkedés egyszerű fogalmakkal a munka és munkajog területén - konkrét példákon és a diák élettapasztalatán alapuló azonosítási gyakorlatok, a munkavégzés feltételeit illetően - munkaszerződés, fizetési jogok, szabadság, betegszabadság stb. - a munkavállalói kötelezettségekről szóló megbeszélések: pontosság, felelősségtudat stb. - tevékenységek a tanulók munkaalkalmassága azonosítása érdekében, figyelembe véve adottságaikat - beszélgetések konkrét példák alapján - szülők, tanárok

3. Az érzelmi szabályozó/önszabályozó képességek-, valamint a társadalmi interakció képességének kialakítása

X. Osztály
3.1. A kiegyensúlyozott családi élet kulcsfontosságú tényezőinek azonosítása - a kiegyensúlyozott családi élet tényezőinek azonosítása (kommunikáció, tisztelet és kölcsönös szeretet, alkalmazkodás, problémamegoldás, pénzügyi stabilitás stb.) - a családi szerepekről szóló beszélgetések - a családi élet egyes viselkedési példáinak megvitatása szemléltetőeszközök alapján (filmnézés, történetek hallgatása)
3.2. A család főbb funkcióinak azonosítása - a család főbb funkcióinak azonosítására irányuló gyakorlatok (biológiai, gazdasági, szocializációs, családi összetartás stb.) - a családi funkciók megértése - konkrét élethelyzetek szimulálása szemléltetőeszközökkel - játékos gyakorlatok, befejezetlen mondatok
3.3. A nehéz élethelyzetek kezelésének elsajátítása - nehéz élethelyzetek azonosítása

- a saját érzelmek kezelése (a negatív érzelmek leküzdése és intenzitásuk mérséklése)
- az érzelmi önszabályozási technikák gyakorlása a kapcsolatok fejlesztése érdekében
- gyakorlatok a nehéz élethelyzetekben megjelenő érzelmek kezelésére és szabályozására
- szerepjáték adott témakörben
- beszélgetések az érzelmi önkontrollról (példák a diákok személyes élettapasztalataiból)
- a civilizált magatartás gyakorlása (fegyelem, pontosság, együttműködés, becsület, őszinteség, udvariasság, önbizalom, önlelmezés, szerénység)

4. Felelősségteljes döntéshozatal és magatartásformák kialakítása önmagával és társaival szemben

X. Osztály
4.1. A döntéshozatali stratégia meghatározása - a döntéshozatali lépések meghatározására irányuló tevékenységek: - a probléma azonosítása - a kapcsolódó érzelmek azonosítása - alternatív megoldások létrehozása - a legjobb megoldás kiválasztása - az eredmények értékelése - helyzetgyakorlatok a döntéshozatali stratégiák alkalmazásával - beszélgetések a személyes tapasztalatokról és a meghozott döntésekről
4.2. A költségtervezési képesség kialakítása - a költségvetési prioritások meghatározására irányuló gyakorlatok - pénzgazdálkodási gyakorlatok - helyzetgyakorlatok a költségvetés megtervezésére
4.3. A hatékony időtervezés és prioritások meghatározásához szükséges készségek fejlesztése - a szükséges napi tevékenységek azonosítása (szoba rendbetartása, háziállat gondozása, terápiás tevékenységek, iskolai tevékenység) - gyakorlatok a kellemes/kedvelt napi tevékenységek meghatározására - a napi tevékenységekhez szükséges időkeret meghatározása - prioritásokat meghatározó gyakorlatok - napi program megtervezése, amely magába foglalja mind a szükséges, mind a kellemes tevékenységeket

TARTALOM

Tartalmi területek	X. Osztály
ÖNISMERET	Az ember mint egyediség A személy erkölcsi vonásai: pontosság A magas önbecsülés a siker kulcsa Gondolat - érzelem - reakció
TÁRSADALMI TUDATOSSÁG	A társadalmi életben való aktív részvétel Komplex érzelmek - helyzetek - emberek Bevonódás/távolmaradás a mások érzelmi állapotaiba A munka a társadalomban
TÁRSADALMI ÖNÁLLÓSÁG ÉS AZ ÉRZELMEK KEZELÉSE	Családi élet Családi funkciók Negatív érzelmek - kezelés, értékelés, módosítás Nehéz élethelyzetek
FELELŐSÉGTELJES DÖNTÉSEK ÉS VISELKEDÉSEK	Döntéshozatali lépések Döntések - költségvetési tervezés Döntések - időtervezés A meghozott döntések következményei

Módszertani útmutató

A társadalmi-érzelmi nevelés (szocio-emocionálisképességfejlesztés) tantárgytanterve a súlyos, halmozottansúlyos értelmi akadályozottsággal rendelkező tanulók számára, szabályozza a pedagógus tevékenységét, a tanulók sajátos kompetenciáinak fejlesztésében, valamint a megfelelő tanítási szemlélet tervezésében és kivitelezésében, figyelembe véve a tanulók fejlettségi szintjét, életkori sajátosságukat különböző tanulási kontextusokban.

A társadalmi-érzelmi nevelés (szocio-emocionálisképességfejlesztés) tantárgytanterve oktatási megközelítéseket javasol összhangban a nevelési célokkal a súlyos akadályozottsággal élő gyermekek számára. A tanítási tartalmak tájékoztató jellegűek és szem előtt tartják a sajátos nevelést igénylők társadalmi és tudományos integrációját, követve a specifikus kommunikációs képességeket és a társadalmi integrációt.

A társadalmi-érzelmi nevelés (szocio-emocionálisképességfejlesztés) tantárgy egyik fontos célkitűzése, hogy hozzájáruljon a súlyos, halmozottansúlyos értelmi akadályozottsággal rendelkező tanulók fejlesztéséhez, hogy érzelmileg és szociálisan optimálisan tudjanak beilleszkedni a társadalomba.

A szocio-emocionális készségek fejlesztése hozzájárul a felnőttekkel, azonos vagy korban közelálló gyerekekkel való interakciós készségek fejlesztéséhez, a különbözőségek tiszteletben tartásához és elfogadásához, személyiségfejlesztéséhez, az önkontroll fejlesztéséhez és az érzelmek kifejezéséhez.

A módszertani útmutató tájékoztatja a tanítót a szocio-emocionális program használatában és segíti a tanítási- tanulási folyamat megszervezését, tervezését tiszteletben tartva a tantárgy sajátosságait valamint a tanulók megértési és fejlettségi szintjét.

Az ajánlott tanulási tartalmak és tevékenységek a súlyos vagy halmozottan súlyos értelmi akadályozottsággal rendelkező tanulók tanulási lehetőségeihez igazítottak. A tanulási tevékenységek elősegítik azon ismeretek elsajátítását, melyek előfeltételei lehetnek a súlyos értelmi fogyatékosysággal rendelkezők pozitív érzelmi megnyilvánulásainak, amelyek szükségesek, az optimális beilleszkedéshez a társadalomba.

Kiindulva a sajátos fejlesztésből és figyelembe véve az egyéni sajátosságokat biztosítva van a kontextusfüggő alkalmazás és az egyénre szabott terv beiktatása.

A társadalmi-érzelmi nevelés (szocio-emocionálisképességfejlesztés) tantárgy sajátos kompetenciáinak fejlesztése szükségessé teszi olyan tanulási stratégiák, módszerek, eljárások, szemléltető eszközök alkalmazását, amelyek hatékonyan hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a tevékenységekbe ágyazott ismeretek felfedezése, megértése, tudatosítása és beépülése elősegítse a

különbözőérzelmiésszociálisképességrendszer kialakulását, működését, és előfeltétel, hogy a tanulási tevékenység gyakorlati és részvételi jellegű legyen.

Ezen tanulási stratégiák, módszerek, eljárások nagy hangsúlyt fektetnek a differenciált tanulásszervezésre, hozzájárulnak a progresszív építkezéshez (ismeretek, készségek, attitűdök), a tantárgyon át, a súlyos vagy halmozottan súlyos értelmi akadályozottsággal rendelkező tanulók által megengedett mértékben a tanuló legközelebbi fejlődési szintjéhez.

A társadalmi-érzelmi nevelés (szocio-emocionálisképességfejlesztés) tantárgy keretében az alkalmazott tanítási stratégiák formatív értékét növelheti a tanító, kiaknázva a játékosság pozitív hatásait. A tanulási tevékenység gyakorlati és részvételi jellege mellett a játék lényeges összetevője kell legyen a tanítási-tanulási folyamatnak.

Javasolt olyan tanítási stratégiák használata, amelyek fejlesztik a tanuló kommunikációs készségeit, amelyek ösztönzik, hogy közvetlenül résztvegyen és bekapcsolódjon az oktatási folyamatba. A tanító különböző típusú oktatási stratégiákat alkalmazhat:

- induktív stratégiák, példák használata- mesékből, rajzfilmekből vagy a valós életből;
- felfedező, azonosító és felismerő stratégiák (szemléltető eszközök segítségével) -a szereplők jelleme, azok érzelmei, hovatartozási csoport, társadalmi viselkedési normák, szabályok tiszteletben tartása vagy be nem tartása;
- analóg stratégiák modellek használata-mesékből, rajzfilmekből vagy a valós életből- a személyek jellemzésére, a hovatartozási csoportok, a csoporton belüli kapcsolatok, szabályok elemzésére;
- heurisztikus stratégiák (szerepjáték, kiindulva az érzelmek kifejezéséből egyszerű szabályokig, magatartási formákig a családban, a barátokkal, beszélgetés képek alapján, filmnézés, mesehallgatás, rajzkészítés);
- kombinált stratégiák, olyan aktív és interaktív módszerek használata, amelyek hozzájárulnak a tanuló kommunikációs képességéhez, amelyek bátorítják, biztatják, hogy pozitívan résztvegyen, amelyek ösztönzik, hogy a tevékenység során kooperatív tagja legyen a csoportnak (azonosítsa, ismerje fel, használja a különböző ismereteket, készségeket, beszélgetések ennek mentén);
- váltakozó tevékenységi formák stratégiája (frontális, csoportos, párban, egyéni).

A szemléltető eszközök használata a speciális oktatásban alapvető szerepet tölt be, általuk hozzáférhetőbbé válik a tananyag a speciális nevelést igénylők számára. Azok az erőforrások, oktatási anyagok, amelyek konkrét-intuitív támogatást eredményeznek, megkönnyítik a közvetlen valóság észlelését, igénybe veszik a gondolkodási műveleteket, a tanuló képzelő erejét, fantáziáját

és segítik azon ismeretek, készségek, attitűdök elsajátításában, amelyek célzottak az adott tanulási egységben.

Az aktív-részvételi valamint az interaktív módszerek, karöltve az oktatási anyagokkal és a játékossgal pozitív eredményekhez vezethetnek a súlyos, halmozottansúlyosvagyazalösszefüggőértelmi akadályozottsággal rendelkező tanulók nevelésében

A szerepjáték és annak szimulálása felkészíti a gyereket valós helyzetekre és előterjeszti a verbális és nonverbális kommunikációs képességek, az empátia és tolerancia fejlődését. A csoportmunka elősegíti a konfliktusmegoldó képesség fejlesztését és a hatékony kommunikációt.

Javasolt a szemléltető rajzok használata a témákhoz igazítva, irodalmi szövegek tematikus tartalommal, filmeckék CD-n és DVD-n, mesék, játékok, Power-Point bemutatók, munkalapok azonosításra /megkülönböztetésre, színezők/rajzok, különböző játékok.

Az értékelés az oktatási folyamatban, összhangban a kitűzött céllal, társadalmi-érzelmi neveléstantárgy tanulmányozásában, nem csupán egy eszköz a tanulók készségeinek mérésére, szabályozására, hanem egy mód a tanítási-tanulási stratégiák beállítására valamint a tanító alkalmazkodására az egyéni igényekhez és életkori sajátosságokhoz. A pedagógus követni fogja a tanuló fejlődését, ami tükrözi a kognitív, érzelmi, viselkedés - és attitűdbeli változásait.

A hagyományos értékelési eszközök mellett javasolunk néhány kiegészítő eszközt, formát: önértékelés, a tanulók tevékenységének, magatartásának és viselkedésének rendszeres megfigyelése. A tanulók megfigyelése az értékelés alapja, abban rejlik, hogy figyelmesen és rendszeresen követjük a tanuló viselkedését, anélkül, hogy beavatkoznánk, azzal a céllal, hogy felismerjük a tanulók jellegzetes jellemvonásait. Az értékelésnél a készségeket figyeljük, kihangsúlyozva azokat amelyeket elsajátított a tanuló, összehasonlítva a javasolt, elérendő kompetenciákkal, beleértve az ismereteket, készségeket, attitűdöket anélkül, hogy lecsökkentenénk kizárólag arra amit és amennyit tudnak a tanulók.

Az érzelmi kompetencia fejlettségi szintjének megállapításában a következő mutatók segítenek:

- az érzelmek felismerése és kifejezése,
- az érzelmek megértése;
- az érzelmek szabályozása.

A szociális kompetencia fejlettségi szintjének megállapításában a következő mutatók segítenek:

- szabályok betartása
- szociális kapcsolatok(hálózatok)
- proszociális viselkedés

Fontos a folyamatos feed-back minden gyerek fejlődésében, bátorítás, a gondolatok, ötletek, vélemények kifejezésére és a személyes érvelésre. Fontos az elsajátított készségek pozitív visszajelzése.

Munkacsoport

Szaktanár neve	Intézmény neve
Farkas Kamilla Bíbor	Speciális Általános Iskola, Sepsiszentgyörgy, Kovászna megye
Fazakas Kinga	Speciális Általános Iskola, Sepsiszentgyörgy, Kovászna megye
Bakó Erika Mária	Speciális Általános Iskola, Sepsiszentgyörgy, Kovászna megye
Demény Márta Cristina	Speciális Általános Iskola, Sepsiszentgyörgy, Kovászna megye